

Datainspektionen informerar

Nr 2/2010

Allmänna råd

Enligt 1 § landskapslagen (2007:89) om Datainspektionen följer Datainspektionen den allmänna utvecklingen inom sitt verksamhetsområde och tar nödvändiga initiativ.

Datainspektionen informerar om gällande regler samt ger anvisningar och råd om behandlingen av personuppgifter.

Datainspektionens allmänna råd är inte bindande. Avsikten med råden är att underlätta myndigheternas arbete med att hjälpa medborgarna vid kränkningar på nätet med t.ex. Internet och mobilen som mobbningsredskap.

Mariehamn den 6 maj 2010

Innehåll

1	Inledning	4
2	Myndighetsrollerna	4
2.1	Datainspektionen	4
2.2	Ålands polismyndighet	4
2.3	Ålands landskapsregering (utbildnings- och kulturavdelningen).....	5
2.4	Grundskolorna	5
2.5	Kommunerna genom fältarbetarna.....	5
2.6	Mariehamns stads ungdomsbyrå	5
2.7	Rädda Barnen på Åland.....	5
2.8	Folkhälsan på Åland.....	6
3	Kränkning.....	6
4	Mobbning på nätet.....	6
5	Straffbar handling	7
6	Trygg och smart användning av nätet	8
6.1	Förebyggande arbete	8
6.2	Vad göra om skadan redan har skett?.....	8
7	Sammanfattning (checklista).....	9

1 Inledning

Datainspektionen har tillsammans med bland andra Rädda Barnen (Barnens Internet), fältarbetarna och stadens ungdomsbyrå (Mariehamns stad), polisen, grundskolorna, landskapsregeringens utbildnings- och kulturavdelning samt Folkhälsan vid några möten under det senaste halvåret diskuterat problemet med nätmobbning. Initiativtagare till mötena har fältarbetarna och Rädda Barnen varit.

Framför allt fältarbetarna, Rädda Barnen och skolorna kommer ofta i kontakt med barn och ungdomar som blivit kränkta på nätet. Det handlar ofta om att någon skrivit något riktigt elakt eller lagt ut bilder som känns kränkande.

Erfarenheten visar att det behövs en stödperson eller en myndighet som hjälper de barn och ungdomar som råkat illa ut att hantera problemet.

Ett första steg, förutom att arbeta förebyggande med information, har varit att kartlägga myndigheternas och den tredje sektorns roll i sammanhanget. Vidare har Datainspektionen utarbetat en checklista för myndigheterna.

2 Myndighetsrollerna

De omnämnda myndigheterna har alla på ett eller annat sätt en viktig roll i att utveckla arbetet med att informera om hur nätet kan användas på ett tryggt och klokt sätt. På samma sätt handlar det om att informera om och ge redskapen till hur problem med mobbning och dylika kränkningar kan lösas.

2.1 Datainspektionen

Enligt 1 § landskapslagen (2007:89) om Datainspektionen följer Datainspektionen den allmänna utvecklingen inom sitt verksamhetsområde och tar nödvändiga initiativ. Datainspektionen informerar om gällande regler samt ger anvisningar och råd om behandlingen av personuppgifter. Syftet med lagen är att försäkra sig om att människor skyddas mot att deras personuppgifter används på ett kränkande sätt genom en myndighets behandling av personuppgifter. Vidare är avsikten att uppmuntra till god hantering av information inom myndigheterna.

2.2 Ålands polismyndighet

Av 1 § Polislagen (2000:49) för landskapet Åland framgår att polisens uppgift är att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga brott, utreda brott och sörja för att brott blir föremål för åtalsprövning. Polisen arbetar för att upprätthålla den allmänna säkerheten med andra myndigheter samt med enskilda personer och sammanslutningar.

2.3 Ålands landskapsregering (utbildnings- och kulturavdelningen)

Enligt landskapslag (1998:70) om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning (2006/91) 4 § 4) punkten har utbildnings- och kulturavdelningen hand om utbildning och kultur jämte kulturminnesvård samt idrott. Av landskapsregeringens hemsida framgår att avdelningen arbetar med utbildnings-, kultur-, idrotts- och ungdomsärenden. Ministern ansvarar för den politiska ledningen och avdelningschefen har hand om övergripande förvaltning, administration och utvecklingsarbete.

2.4 Grundskolorna

I 2 § grundskolelag (1995:18) för landskapet Åland nämns bland annat att grundskolan i sin undervisning och övriga verksamhet ska ge alla elever möjlighet att inhämta och utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs för en harmonisk och allsidig personlighetsutveckling. I samarbete med hemmen skall grundskolan stöda elevernas utveckling till kreativa och ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar, som har ett sunt självförtroende.

2.5 Kommunerna genom fältarbetarna

Till fältarbetarnas målsättning¹ hör att följa med och ha kunskap om tonårskulturen. Målsättningen förverkligas genom bland annat föräldramöten angående ungdomsfrågor och genom att ha stödjande kontakter med ungdomarna. 75 % av budgeten betalas av Mariehamns stad och resterande 25 % av de övriga kommunerna.

2.6 Mariehamns stads ungdomsbyrå

Enligt 3 § kommunallag (1997:73) för landskapet Åland ska kommunen ha hand om de uppgifter som den åtagit sig med stöd av den kommunala självstyrelsen och som den ålagts genom lag. Av 51 § framkommer att fullmäktige tillsätter de nämnder som enligt lag skall finnas i kommunen och de nämnder som i övrigt behövs för förvaltningen. Ungdomsbyrån ansvarar² för stadens ungdomsverksamhet omfattande ungdomsgårdar, gruppaktiviteter, skollovsaktiviteter och olika ungdomsprojekt och -evenemang. Verksamheten bedrivs vid fyra ungdomsgårdar (Uncan, Tvärsan, Tärnan och Stallet).

2.7 Rädda Barnen på Åland

Rädda Barnen på Åland bildades år 1959 och har sedan dess verkat för att åstadkomma goda levnadsvillkor för barn och unga i enlighet med FN:s konvention om Barnets rättigheter. Rädda Barnen på Åland³ är en lokalförening till Rädda Barnen Finland.

Projektet Barnens Internet genomförs av Rädda Barnen på Åland och stöds av Ålands landskapsregering med penningautomatmedel. Rädda Barnen på Åland är medarrangörer av kampanjen Skolfred.

¹ Mariehamns stads hemsida www.mariehamn.ax

² Mariehamns stads hemsida www.mariehamn.ax

³ Rädda Barnens hemsida www.raddabarnen.ax

2.8 Folkhälsan på Åland

Folkhälsan är en allmännyttig social- och hälsovårdsorganisation som arbetar för ett samhälle där hälsa och livskvalitet sätts i centrum. Folkhälsan arbetar utgående från flera tyngdpunktsområden där hälsofrämjande aktiviteter är en del. Folkhälsan på Åland r.f. är bland annat huvudarrangör för skolfred på Åland. Med skolfreden betonas vikten av att alla i skolvärlden tillsammans arbetar för ett medmänskligt klimat⁴.

3 Kränkning

Wikipedia definierar kränkning som en behandling som är nedsättande i ord eller handling, eller som innebär ett ingrepp i någons rättigheter eller frihet. Synonymer med att kränka är att förolämpa, skymfa, våldföra sig på, bryta mot⁵. Kränkande särbehandling⁶ är handlingar som syftar till att utesluta en individ ur gemenskapen. Det kan t.ex. bestå av att någon behandlas annorlunda p.g.a. sin hudfärg, kön, handikapp eller sexuella läggning.

4 Mobbning på nätet

Utgångspunkten för mobbning är offrets egen uppfattning om kränkning.

I en enkät som Rädda Barnen på Åland gjort svarade 63,1 % av de intervjuade barnen, som var 10-13 år, att de aldrig råkat ut för att någon är elak mot dem eller att de blivit mobbade på internet. På frågan om det hänt någon enstaka gång svarade 16,3 % ja på frågan. 4,1 % svarade att de ibland råkat ut för att någon är elak eller att de blivit mobbade på Internet. 0,6 % av de tillfrågade svarade att det hände dem ofta. Rädda Barnens slutsats av enkäten är att var femte elev någon gång har råkat ut för att någon är elak eller har blivit mobbade på internet.

Mobbning är när mobbningen är systematisk och där det avsiktligt sårande beteendet upprepat riktar sig mot en och samma person. Således är en person mobbad när han eller hon upprepade gånger och under viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer.

⁴ Folkhälsans hemsida www.folkhalsan.ax

⁵ Bonniers svenska ordbok 1986

⁶ Arbetsmiljöverket www.av.se/teman/skolan/mobbing

Mobbning på nätet avviker mycket litet från skolmobbing. Nätet är endast ett verktyg för människors agerande. Nästan alla former av skolmobbing förekommer därför på nätet. Mobbing på nätet är ofta en början till eller en fortsättning på skolmobbing och det är inte ovanligt att mobbaren är bekant från tidigare. Skillnaden mellan mobbing på nätet och skolmobbing är till exempel att på nätet och med mobiltelefonen kan mobbaren dölja sig bakom en signatur, ett fotografi eller en text som spridits på nätet och som är svår att någonsin få bort helt och hållet. Nätmobbing når ut till många. Bilder, videoklipp eller meddelanden som en gång lagts ut på nätet kan lätt spridas i större utsträckning.

Det är skenbart lätt att mobba på nätet. Mobbaren kan tro att det är omöjligt att åka fast. Mobbare på nätet kan nästan alltid identifieras. Det lönar sig alltid att spara bevisen⁷ på mobbningen.

5 Straffbar handling

Kränkning kan vara en brottslig handling. Att förtala eller förolämpa någon kan vara ärekränkning, och andra typer av handlingar kan vara brottsliga, t.ex. enligt de olika lagarna om diskriminering.

Enligt personuppgiftslagen kan det vara straffbart att publicera känsliga uppgifter som religion, facklig tillhörighet, hälsa, etniskt ursprung eller politisk åskådning.

Landskapsåklagaren väcker åtal för brott vid en eventuell rättegång. I samma rättegång kan även offrets (målsägandes) skadeståndskrav behandlas. Offret kan välja att föra sin egen talan eller be att åklagaren för hans eller hennes talan. Åklagaren kan föra offrets talan om det kan ske utan väsentlig olägenhet och kravet inte är uppenbart ogrundat.

Vid skadeståndskrav vid ärekränkning eller motsvarande brott för åklagaren i praktiken sällan offrets talan, eftersom det då är frågan om belopp som är svåra att bedöma. Offret kan också föra en skild rättsprocess gällande skadeståndet, oberoende av åtal, men då finns risken för att han eller hon kan förlora målet och blir då skyldig att betala rättegångskostnaderna.

Under vissa förutsättningar finns möjlighet till medling. Den misstänkte och brottsoffret behandlar då genom en opartisk medlare de psykiska och materiella skador som ett brott orsakat offret. Resultatet kan bli en överenskommelse för att gottgöra de skador som den misstänkte förorsakat brottsoffret.

⁷ www.tietoturvaopas.fi/sv/index/oppilaille/fakta/mobbingpanatet.html

6 Trygg och smart användning av nätet

6.1 Förebyggande arbete

Rädda Barnen på Åland och grundskolorna arbetar tillsammans förebyggande genom Barnens Internet.

Det finska projektet Informationssäkerhetsdagen uppmuntrar föräldrarna att intressera sig för sitt barns nätanvändning. Vidare uppmuntras föräldrarna att prata med barnen om deras användning av internet. Nätfostran kräver inte några tekniska kunskaper utan det räcker med närvaro och intresse. Det lönar sig att sätta upp klara spelregler om nätanvändningen och publicering av bilder och andra personliga uppgifter på webben. Enligt undersökningen Bilderna på webben⁸ önskar barn och ungdomar att föräldrar stöder i frågor som gäller nätet och berättar om riskerna. Projektet Informationssäkerhetsdagen har som stöd för föräldrarna utarbetat Fältguider för mediefostrare. Guiderna ger råd om mediefostran till föräldrar bland annat till barn och unga i grundskolan. På adressen www.nätsäkerhetsskola.fi och www.nätsäkerhet.fi finns också ett test för mediefostran, som är riktat till barnens föräldrar. På webbplatsen finns dessutom annan värdefull information om internet och mediefostran för föräldrar, lärare och skolelever.

6.2 Vad göra om skadan redan har skett?

Vanligtvis går det att lösa problemet och många större webbsidor har rutiner för att hantera klagomål från användarna.

Den svenska Datainspektionen har nyligen lanserat en webbsida www.kränkt.se eller www.krankt.se som ger tips och råd om hur man kan gå tillväga om man blivit kränkt på nätet.

Hjälp och information kan också fås på webbsidan www.nätsäkerhetsskola.fi. På samma webbsida kan olika problem som gäller kränkningar och mobbning anmälas.

⁸ I undersökningen, som utförts av InterQuest Oy på uppdrag av Informationssäkerhetsdagen, deltog barn och unga mellan 9 och 15 år

7 Sammanfattning (checklista)

- ❖ Identifiera
 - Nätmobbning kan vara bilder eller förlöjligande text som kan spridas i större utsträckning än vad mobbaren kanske avsåg
 - Via Internet eller mobilen kan mobbningen pågå oavsett var offret befinner sig
 - Mobbaren kan inte direkt identifieras
- ❖ Förstå
 - Skolmobbning och mobbning på nätet är ofta delar av samma fenomen
- ❖ Agera
 - Förebyggande av nätmobbning
 - Diskutera med barnen, ungdomarna och eleverna
 - Fundera tillsammans på hur nätmobbning ska hanteras bland annat i skolans plan för förebyggande mobbning.
 - Diskutera ärendet med föräldrarna, t.ex. vid föräldramöten
 - Medvetenhet och kunskap skyddar mot nätmobbning
 - Hur ingripa vid nätmobbning?
 - Lyssna och stöd den mobbade
 - Ta tillsammans med den mobbade reda på vem som upprätthåller den aktuella nättjänsten och anmäl händelsen där
 - Blockera mobbare genom att använda tjänstens skyddsegenskaper, såsom spärrlistor och att i t.ex. Messenger endast godkänna meddelanden från vänner
 - Lagra mobbningsmeddelanden som sådana, fotografera meddelandena på bildskärmen med en kamera eller ta en s.k. bildskärmsdump
 - Anteckna datum och klockslag
 - Svara inte på kränkande meddelanden
 - Ta kontakt med polisen om mobbningen kan uppfattas som en brottslig gärning (t.ex. hot om våld, ärekränkning, spridande av information som kränker privatlivet)
 - Webbplatsen från Datainspektionen i Sverige www.kränkt.se eller www.krankt.se samt www.nätsäkerhetsskola.fi ger råd och hjälp om hur man går tillväga om man blivit kränkt på nätet